

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сучасні проблеми організації фінансування освіти. Визначено пріоритетні підходи щодо організації фінансового забезпечення освіти, запропоновано концептуальні шляхи перетворень.

Ключові слова: державний бюджет, видатки на освіту, динаміка витрат, заохочення приватних інвестицій, система багаторівневих податкових платежів, спеціальні фонди.

I. Вступ

Освіта є одним із визначальних чинників соціальної стабільності в суспільстві, ознакою економічної та національної безпеки держави, основним фактором зростання матеріального виробництва. Саме тому її розвиток та вдосконалення є важливою передумовою подолання негативних кризових ситуацій в економіці та суспільстві в цілому, що наявні сьогодні.

Стан справ у галузі освіти, темпи та глибина перетворень не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства і держави. Тому й не дивно, що проблеми фінансування освітньої галузі, її результативність постійно перебувають у центрі пильної уваги науковців, політичних і громадських діячів.

Вивченню реалій фінансового забезпечення закладів освіти присвячені праці В. Андрієнка, Й. Бескид, Т. Боголіб, Є. Бойка, В. Борисенка, В. Буковинського, О. Василика, В. Волкової, Т. Гребневої, В. Єрошина, В. Тропіна, Т. Ілляшенка, С. Черепанової, Д. Чупрунова, Ю. Шаповал та ін. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити Н. Барра, Г. Беккера, Г. Боуена, Б. Джонстона, П. Друкера, Дж. Мінера, Дж.Е. Штігліца, Т. Шульца.

Г. Беккер розробив концепцію людського капіталу, за якою освіта – це інвестиція в особистість, що неодмінно породжує віддачу [9, с. 21]. Іншими словами, чим більше вкладаємо в освіту, тим більше отримуємо доходів після влаштування на роботу. При цьому найвища віддача буде наявна при посиленому вкладанні коштів на нижчих рівнях освітньої системи: у дошкільну, початкову та середню освіту. За різними оцінками, до 30% приросту національного доходу країни отримують за рахунок витрат на початкову й середню освіту, тоді як вища освіта забезпечує лише 8–15% приросту [6, с. 32].

Дослідження С. Струмліна підтверджують прямо пропорційну залежність ефективності освіти від інвестованих у неї ресурсів. Так, за його розрахунками, збільшення освітніх витрат удвічі гарантує зростання національного доходу в чотири рази. Тому питання ефективного фінансового забезпечення розвитку освіти, підвищення рівня освітніх послуг і на цій основі – конкурентоспроможності наших спеціалістів на світовому ринку – є нагальними.

Практика фінансування освітньої галузі, хоча й зазнає значної трансформації, потребує свого вдосконалення. В основі визначення обсягів фінансування часто лежить принцип “від досягнутого рівня”, коли на потреби освіти просто виділяється певна сума з бюджету та основною метою є збереження рівня фінансування минулих років [7, с. 143].

Проте соціально-економічні зміни, які відбуваються в нашій країні останнім часом, зробили неможливим використання в господарській практиці тих прийомів, методів, організаційних побудов та фінансових схем, що визначали й регулювали економічні відносини у сфері освіти упродовж багатьох років.

Російський дослідник А. Єгошин охарактеризував ситуацію на українському ринку освіти так: “Тут можна спостерігати все: демпінгові ціни, обман споживачів послуг, завищені витрати, надприбутковість окремих освітніх програм, збитки слабких навчальних закладів, значну диференціацію якості навчання при однаковій його вартості, “зняття вершків” та перекачування грошей із філіалів у столичні ВНЗ, фінансові піраміди тощо” [5, с. 473]. З огляду на це проблеми побудови злагодженої системи управління освітою окреслюють низку невідкладних завдань, одним з яких є докорінна перебудова механізму фінансового забезпечення освіти.

II. Постановка завдання

Мета статті – запропонувати способи реформування системи фінансування освіти з метою ліквідації суперечності між пот-

ребами населення в освітянських послугах і неможливістю забезпечити ці потреби.

III. Результати

Законодавчо прийнятим методом фінансування освіти в державі є бюджетне фінансування, що здійснюється на основі єдиного кошторису доходів та видатків. Джерелами формування кошторису є як бюджетні кошти, так і кошти, отримані з інших джерел (від надання закладом додаткових освітніх послуг, прибутки від реалізації навчально-виробничої продукції, від здавання приміщень в оренду, кредити банківських установ, добровільні внески) (рис. 1). При цьому співвідношення між бюджетними та небюджетними фінансовими ресурсами змінюється залежно від наявності бюджетних ресурсів та адекватної державної політики у сфері освіти, темпів економічного розвитку, форми власності навчального закладу, співвідношення між державним та недержавним секторами економіки тощо [3, с. 75].

Залучення позабюджетних коштів, зокрема шляхом встановлення установами та закладами освіти платності навчання, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та надання додаткових освітніх платних послуг, є однією з основних передумов

зміцнення фінансового стану освітніх установ.

Зазначимо, що, зважаючи на всі позитивні моменти, позабюджетне фінансування не є заміною бюджетного фінансування. Воно має доповнювати бюджетне і у будь-якому разі не повинно призвести до того, щоб держава почала мінімізувати бюджетний перерахунок коштів. Крім того, позабюджетне фінансування не повинно призводити до скорочення освітньої діяльності в навчальних закладах на користь, наприклад, розширення сфери надання платних послуг.

Основним джерелом фінансування навчально-виховного процесу в закладах освіти, соціального розвитку колективу та оплати його праці на сьогодні є кошти державного бюджету, що виділяються за стабільними нормативами на мінімальному рівні. Державне фінансування може здійснюватися шляхом: вкладання коштів у різні фактори виробництва освітніх послуг; фінансування конкретних навчальних закладів; надання фінансової підтримки безпосередньо тим, хто навчається, – кінцевим споживачам освітніх послуг [2, с. 43].

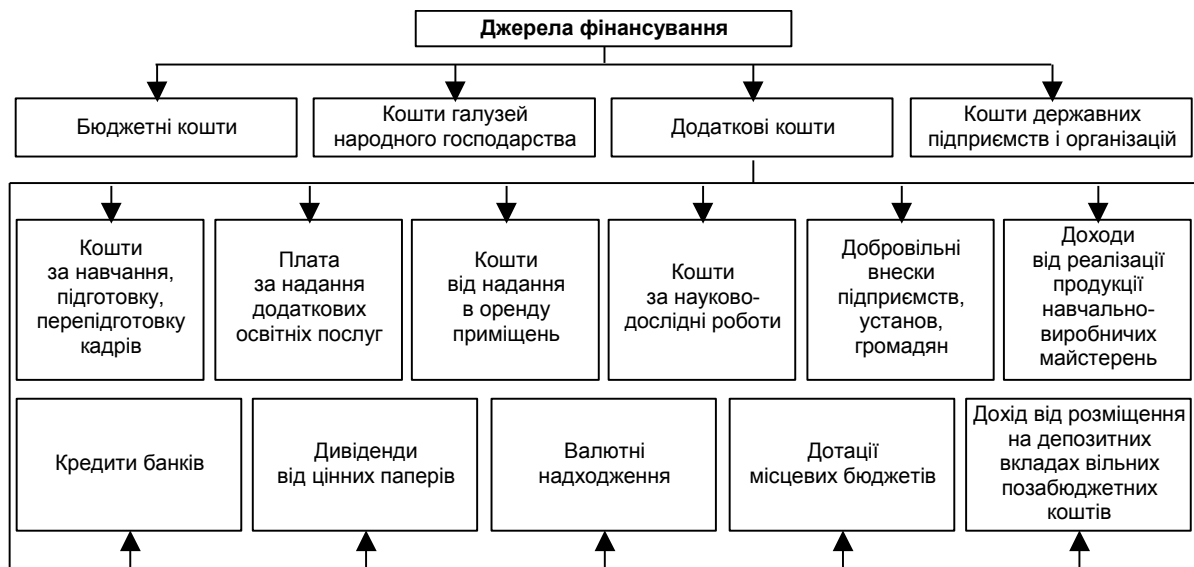

Рис. 1. Джерела фінансування державних навчальних закладів України

Оскільки освіта залишається прерогативою держави, яка фінансує її витрати, то за макроекономічними прогнозами найближчими роками не планується суттєвого підвищення дохідної частини бюджету, а отже, і не передбачається реального збільшення видатків на освіту. Поточні ж видатки закладів освіти (оплата праці працівників, господарські потреби, тепло-, водо-, електропостачання, компенсація видатків на харчування) щороку зростатимуть. Як і інші трудомісткі галузі, освіта із часом стає дорожчою відносно середнього зростання видатків на

товари й послуги загалом. Унаслідок цього і видатки, і ціни (плата за навчання) у сфері освіти випереджають темпи зростання інфляції. Слід зазначити, що збільшення витрат на освіту виявило світову тенденцію до розподілу витрат та інших форм диверсифікації джерел формування фінансових ресурсів. Реформування освіти вимагає від органів управління перегляду діючих механізмів фінансування державою навчальних закладів і заміну прямого фінансування на систему розподілу витрат на освіту, запро-

вадження гнучкої системи державних довгострокових позик і грантів на навчання.

У світі побутує думка: суспільство не завжди розуміє необхідність розвитку освіти, тому державі за допомогою різноманітних стимулювальних норм доводиться підводити громадян до думки про необхідність здобуття освіти високого рівня, а не зменшувати освітянські видатки. За даними звіту незалежної міжнародної організації Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) за 2009 р., Україна серед 145 країн світу має такі показники з проблем освіти: якість початкової освіти – 49-те місце, доступ до вищої освіти – 17-те, якість математичної і природничої освіти – 44-те, якість освітньої системи – 47-ме місце [8].

Світова практика не знає випадків стабілізації витрат за допомогою засобів, спря-

мованих на економію коштів. Можна досягти тимчасового зменшення витрат, але наслідком буде втрата досягнутого рівня розвитку системи освіти країни. Розвинуті держави планують щорічне збільшення витрат на систему освіти. Не є винятком і Україна.

Державне фінансування освіти в нашій державі залишає бажати кращого. Відповідно, втрачаються передові позиції щодо рівня освіченості громадян, скорочуються масштаби та рівень якості підготовки науково-педагогічних кадрів.

Чинне законодавство чітко визначає відсоток валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) на потреби освіти – 10%. Згідно з даними табл. 1, ми маємо значні перспективи щодо покращення відповідності реально-го відсоткового значення ВВП на освіту законодавчо обумовленому.

Таблиця 1

Показники фінансування освіти в Україні за 2005–2011 рр.

Показники	Роки						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Видатки зведеного бюджету на освіту, млрд грн	13,6	12,2	15,15	21,55	23,93	28,81	26,67
% річного плану	63,2	62,7	64,4	96,7	97,4	98,8	97,5
Частка витрат на освіту (%) до:							
– видатків зведеного бюджету	5,2	4,9	5,8	8,9	9,9	11,2	10,4
– ВВП	3,7	3,5	4,7	4,27	5,62	5,97	5,50

Джерело: дані Міністерства освіти і науки, молоді та спорту.

Аналізуючи обсяги бюджетного фінансування освіти за окремими її складовими протягом 2005–2011 рр. (табл. 2), зазначимо, що домінуючими статтями видатків зведеного бюджету є видатки на загальну середню освіту (коливаються в межах

36–42%), вищу освіту (22–29%), дошкільну освіту (10–11%) та професійно-технічну освіту (в межах 6%). Простежується негативна тенденція скорочення видатків за цими напрямками протягом останніх років.

Таблиця 2

Динаміка видатків зведеного бюджету України на освіту протягом 2005–2011 рр. (млрд грн)

Обсяг видатків	Роки						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Усього	13,6	12,2	15,15	21,55	23,93	28,81	26,67
Частка, %	100	100	100	100	100	100	100
Дошкільна освіта	1,564	1,379	1,787	2,543	2,656	2,939	2,667
Частка, %	11,5	11,3	11,8	11,8	11,1	10,2	10,0
Загальна середня освіта	5,692	5,137	6,440	8,206	9,002	10,671	9,734
Частка, %	41,85	42,11	42,51	38,08	37,62	37,04	36,50
Професійно-технічна освіта	0,783	0,756	0,912	1,330	1,436	1,460	1,344
Частка, %	5,76	6,20	6,02	6,17	6,00	5,07	5,04
Вища освіта	3,849	3,587	4,378	5,517	5,910	6,511	5,920
Частка, %	28,3	29,4	28,9	25,6	24,7	22,6	22,2
Післядипломна освіта	0,150	0,134	0,167	0,235	0,239	0,251	0,213
Частка, %	1,1	1,1	1,1	1,09	1,00	0,87	0,80
Позашкільна освіта	0,532	0,500	0,615	0,862	0,682	1,216	1,059
Частка, %	3,91	4,10	4,06	4,00	2,85	4,22	3,97
Програми матеріального забезпечення навчальних закладів	0,068	0,061	0,061	0,496	0,550	0,879	0,379
Частка, %	0,50	0,50	0,40	2,30	2,30	3,05	1,42
Дослідження і розробки у сфері освіти	0,064	0,062	0,085	0,349	0,158	0,833	0,693
Частка, %	0,47	0,51	0,56	1,62	0,66	2,89	2,60
Інші заклади та заходи у сфері освіти	0,898	0,583	0,704	2,013	3,295	4,051	4,659
Частка, %	6,61	4,78	4,65	9,34	13,77	14,06	17,47

Джерело: дані Міністерства освіти і науки, молоді та спорту.

Недостатня ефективність державних видатків на освіту зумовлена низкою чинників, основними серед яких залишаються вади організаційно-управлінської структури галузі. Як показує аналіз видатків зведеного бюджету за економічною класифікацією, понад 90% державних інвестицій в освіту спрямовується на поточні витрати, переважна частина останніх – на виплату заробітної плати та нарахування на неї, які зростають унаслідок інфляційних процесів. Така структура видатків не забезпечує достатньої можливості для перерозподілу ресурсів на користь тих, які безпосередньо визначають якість освітніх послуг (підвищення кваліфікації освітян, розширення й оновлення ресурсної бази навчальних закладів, упровадження новітніх технологій) та сприяють удосконаленню освітньої інфраструктури.

Крім того, правове поле, що регулює фінансово-господарську діяльність державних навчальних закладів, викликає багато суперечностей та дає змогу зробити висновок про його недосконалість. Норми бюджетного й освітнього законодавства часто суперечать одна одній і не забезпечують реалізації основного принципу діяльності державного навчального закладу – автономії, що ставить у нерівні умови навчальні заклади державної та приватної форм власності. Будучи бюджетними установами, заклади державної форми власності не мають змоги самостійно розпоряджатися власними надходженнями, що призводить до зменшення мобільності фінансових ресурсів та їхнього знецінення внаслідок інфляційних процесів.

На практиці уряд цілком і повністю перекав бюджетний тягар на плечі вищих навчальних закладів через так званий спеціальний фонд. Як відомо, останній формується за рахунок надання послуг, оренди, виконання науково-прикладних розробок, ведення господарських робіт, отримання плати за навчання. Починаючи з 2009 р., спеціальний фонд держава регулярно “привласнювала” собі. Так, у Законах України “Про Державний бюджет” на відповідний рік обумовлювались джерела формування спеціального фонду Державного бюджету України, серед яких – “власні надходження бюджетних установ, які утримуються за рахунок коштів державного бюджету, зокрема орендна плата за користування майном Національної академії наук України і галузевих академій наук та 50% орендної плати за користування іншим майном, що належить бюджетним установам, які утримуються за рахунок коштів державного бюджету, кошти за користування установами банків тимчасово вільними коштами вищих та професійно-технічних навчальних закладів, розміщеними на вкладних рахунках”. Як наслідок

такої ситуації – зростання плати за навчання, що спричинило масове соціальне напруження.

Тому, безперечно, постає потреба в побудові структурно-функціональної моделі фінансового забезпечення розвитку освіти в Україні, яка б взаємопов’язувала та взаємозгоджувала рівень економічного розвитку держави, макроекономічні показники, якісний рівень кадрового забезпечення, рівень науково-технічного прогресу й видатки на освітні послуги.

Головними напрямками розвитку системи освіти є: децентралізація управління, оптимізація мережі та диверсифікація фінансування, створення системи забезпечення якості навчальних послуг, оновлення нормативно-правової бази в галузі освіти.

У багатьох країнах визнано, що учасниками освітнього процесу є приватний сектор, громадські організації, органи місцевого самоврядування, держава, асоціації батьків та навчальні заклади. Найвідоміші приклади розподілу повноважень між учасниками освітнього процесу:

- в Ірландії держава фінансує освіту, а виборні органи на місцях здійснюють контроль і управління ресурсами;
- в Австрії та Іспанії місцеві громади, влада земель, муніципалітети фінансують освіту, а держава створює умови й захищає автономію шкіл;
- у Нідерландах розгалуженою є мережа недержавних закладів освіти, які фінансуються на рівних умовах з державними закладами через центральний і місцеві бюджети. Держава сприяє розвитку приватного сектору в освіті, забезпеченню громадського контролю та залишає за собою роль спостерігача за виконанням іншими учасниками своїх зобов’язань [10, с. 62].

Україні теж слід приєднатись до загальноєвропейської тенденції децентралізації, максимально враховувати потреби ринку праці та кардинально оновити зміст освіти.

Практика показує, що окремі види послуг державних навчальних закладів України можна ефективніше надавати саме на ринкових засадах. Це пояснюється стабільним платоспроможним попитом юридичних та фізичних осіб на відповідні платні послуги. Проте нині надання державними освітянськими структурами платних послуг, по суті, не створює їм додаткових стимулів до поліпшення діяльності та жодним чином не зміцнює їх фінансову самостійність, оскільки ці заклади зобов’язані чітко виконувати згадані норми бюджетного законодавства, недотримання яких вважатимуться бюджетним правопорушенням. Таким чином, державне втручання в діяльність закладів осві-

ти повинно обмежуватись контролем за використанням бюджетних асигнувань, виділених на підготовку студентів за державним замовленням, та дотриманням державних стандартів вищої освіти.

Розпорядження Кабінету Міністрів України “Питання управління окремими державними професійно-технічними навчальними закладами, підпорядкованими МОН” від 21.01.2009 р. № 42-р ознаменувало початок концептуальних змін у системі фінансування галузі освіти. Алгоритм фінансування полягає у можливості фінансувати навчальні заклади з різних джерел і бюджетів, максимально наблизити освітянські осередки до потреб економіки конкретного регіону. Це дасть змогу управляти ресурсами безпосередньо в точці надання послуг, що підвищує якість рішень щодо продуктивності та результативності роботи як окремих навчальних закладів, так і системи в цілому.

Подібний механізм закладає основу для застосування формул розподілу бюджетних коштів не на базі нормативів, а за результатами, що стимулює відповідальність керівників освітянських закладів за досягнення встановлених стандартів якості навчання.

Держава повинна активніше заохочувати приватні інвестиції в освіту, щоб покривати частину витрат населення. Це може здійснюватись:

- шляхом страхування ризиків, пов’язаних із неповерненням кредитів, що надаються приватними компаніями, підприємствами громадянам для здобуття освіти;
- за рахунок передачі в управління недержавним консультативним фірмам, компаніям державних навчальних закладів, залучення приватного сектору як рівноправного учасника освітнього процесу;
- за рахунок створення регіональних програм спільного фінансування освіти державою, громадським сектором, муніципальними органами;
- через упровадження корпоративного зв’язку навчальних закладів із роботодавцями на основі двосторонніх угод;
- шляхом формування системи багаторівневих податкових платежів, які забезпечували б кожному органу управління освітою певні фонди, необхідні для розвитку територіальних освітніх комплексів відповідно до встановлених державою стандартів.

Так, наприклад, для компенсації майбутніх збитків, пов’язаних з інфляційними процесами, яких заклади освіти можуть зазнати від надання платних освітніх послуг, необхідно надати їм можливість частину ресурсів з авансового внеску тримати на депозитних рахунках банків. Маючи вільні залишки коштів на спеціальних реєстраційних рахунках у Державному казначействі України на кінець року, заклади освіти могли б створю-

вати інноваційні фонди, інвестуючи власний ресурсний капітал у різні стабільно дохідні активи. У майбутньому це б забезпечило фінансову самостійність навчальних закладів та їх інноваційний розвиток.

Доцільно було б застосувати деякі елементи системи податкових пільг на освітні послуги, взявши за критерії визначення розміру таких пільг рівень доходу претендента чи його сім’ї та успішність навчання. Гранти і знижки в оплаті повинні застосовуватись як заохочення для найталановитіших студентів, а кредити – як забезпечення можливості здобути вищу освіту. Збільшення диференціації видів державної фінансової допомоги студентам в Україні підвищило б освітній рівень населення в країні, могло б стати значним стимулом економічного зростання нашої держави.

Так, відсотки на позику для здобуття освіти повинні на декілька порядків відрізнятися від банківських відсотків за іншими кредитами. Починати виплачувати позику боржник повинен після 9-місячного пільгового періоду, який триває після закінчення навчання. У ряді країн, зокрема у Сполучених Штатах Америки, є можливі відстрочки або скасування боргів на позики для студентів, які працюють на специфічних, небезпечних чи шкідливих підприємствах або виконують певні службові обов’язки.

Заслужує на увагу американська практика використання програми прямих позик на навчання, за якою передбачено:

- субсидовані позики – надаються під малі відсотки, які виплачує федеральний уряд, доки студент навчається, а також упродовж пільгового періоду та періоду відстрочки;
- несубсидовані позики – низьковідсотковою, за які уряд не виплачує відсотків протягом навчання боржника;
- федеральні позики для батьків студентів, які перебувають на їхньому утриманні та навчаються за програмою неповної вищої освіти, – для покриття витрат на вищу освіту. Ці кредити не субсидуються, і відсотки за ними вищі, ніж для перших двох типів позик;
- консолідуючі позики, які дають змогу студентам, що мають кілька позик, за відповідних умов об’єднати всі позики й обрати найзручніший спосіб їхньої виплати з багатьох можливих, а саме: стандартний, розширений, прогресивний чи прибутково залежний. Найпоширеніший – стандартний – спосіб полягає у виплаті позики фіксованими порціями протягом 10 років. Розширений спосіб дає змогу виплачувати борг меншими порціями упродовж 12–30 років. При прогресивному способі виплати починаються невеликими щомісячними внесками, які поступово збільшуються і тривають 15–30 років. Четвертий спосіб дає змогу визначати розмір щомі-

сячних платежів залежно від прибутків працюючої особи [10, с. 54].

Важливим напрямом реформування в системі освіти є цінова політика. Ринковий підхід до ціноутворення на освітні послуги робить явно недостатніми розрахунки ціни, враховуючи собівартість послуги і фіксований розмір прибутку. Наголошуємо на тому, що автономне використання державними освітніми закладами якогось одного методу ціноутворення (витратного; методу, орієнтованого на споживача, конкурента чи користь продукту) є неповним та неефективним. Концептуально схема ціноутворення, на нашу думку, повинна виглядати так:

1) на основі аналізу попиту визначається базова ціна на освітні послуги;

2) ця ціна зіставляється із цінами конкурентів на аналогічну освітню послугу та за необхідності корегується;

3) паралельно на основі прийнятого нормативу рентабельності визначається ціна витратним методом. За ним ціну підготовки спеціаліста конкретної спеціальності обраховують за формулою:

$$Ц = C + (P \times 3) / 100,$$

де C – повна нормативна собівартість підготовки спеціаліста;

P – норматив рентабельності до основної заробітної плати (доречно встановлювати на рівні 50% для всіх навчальних закладів незалежно від їх профілю);

3 – основна заробітна плата, що є однією зі складових собівартості. Важливо врахувати ліцензійні вимоги, за якими на освітньо-кваліфікаційних рівнях бакалавр, спеціаліст, магістр 75, 85, 95%, відповідно, лекційного курсу мають забезпечувати кандидати і доктори наук, і взяти в розрахунок

рівень доплат за науковий ступінь і вчене звання.

Витратна ціна в такому разі виступатиме як обмеження, тобто за умови фіксованої собівартості вона є нижнім порогом ціни освітньої послуги;

4) ціна адаптується до реальних умов. Рациональною на цьому етапі була б система знижок (при сплаті за весь термін навчання, за навчання співробітників ВНЗ чи їх дітей, за навчання студентів з малозабезпечених чи багатодітних родин, дітей з особливими потребами) та націнок (при реалізації індивідуальних планів та графіків навчальної роботи, при спеціалізованій підготовці фахівців на замовлення корпоративних клієнтів);

5) здійснюється корегування цін в умовах інфляції. Для цього слід спочатку встановити окремі індекси зростання цін на окремі складові собівартості, а також на прибуток, а після цього “зважити” їх, тобто врахувати частку цих складових у загальній ціні освітніх послуг. При цьому доречно індексувати лише ті витрати, що безпосередньо пов’язані із забезпеченням надання цих послуг, які, як правило, становлять близько 80% собівартості навчання [4, с. 295].

Проілюструємо наведений механізм ціноутворення на прикладі розрахунку ціни четвертого року навчання за програмою вищого навчального закладу спеціальності “Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності”.

Вихідні дані:

- кількість студентів – 50 осіб;
- середня ставка погодинної оплати праці – 15 грн/год;
- загальний обсяг годин навчальної роботи – 1200 (400 год аудиторних занять і 800 – індивідуальна робота).

Результати розрахунку ціни наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Розрахунок ціни навчання одного студента вищого навчального закладу

Назва витрат	Коефіцієнт	Розрахунок витрат	Витрати, грн
Заробітна плата професорсько-викладацького персоналу		15×1200	18000
Оплата праці управлінського персоналу	$d_v = 0,15$	$18000 \times 0,15$	2700
Оплата праці адміністративно-управлінського та ін. персоналу	$d_a = 0,10$	$18000 \times 0,10$	1800
Загальний фонд оплати праці з нарахуваннями	$k_n = 1,356$	$(18000 + 2700 + 1800) \times 1,356$	30510
Прямі витрати на реалізацію освітньої програми	$k_p = 0,60$	$18000 \times 0,60$	10800
Витрати на утримання ВНЗ	$k_v = 0,45$	$18000 \times 0,45$	8100
Усього витрат		$30510 + 10800 + 8100$	49410
Собівартість навчання одного студента		$49410 / 50$	988
Ціна навчання	$P = 0,50$	$988 + 0,50 \times 18000 / 50$	1168

Одночасно проведено збір інформації про ціни на аналогічну навчальну програму у ВНЗ-конкурентах. Виявилось, що ціни коливаються в межах від 800 до 1400 грн.

Таким чином, 1168 грн – це нижній поріг вартості навчання студента для конкретного закладу. Якщо буде наявна політика знижок

чи націнок, ціна, відповідно, корегуватиметься. Урахування рівня інфляції дасть змогу компенсувати можливі втрати закладу.

Інші методики розрахунку дають змогу отримати величину вартості навчання дещо подібним, але не настільки комплексним

шляхом. Так, нормативна ціна підготовки фахівця становитиме:

$$C_{\text{н}} = 988 + (0,50 \times 18000)/100 = 1078 \text{ грн.}$$

На нашу думку, цей спосіб обрахунку ціни не може слугувати природним регулятором попиту і пропозиції. Крім того, при формуванні ціни не враховуються індивідуальні якості студента та дефіцитність його спеціальності.

За методом маржинальних витрат ціна навчання одного слухача для нашого випадку становитиме:

$$C_{\text{мв}} = (33105/800) + (16305/400) + 1118 = 1200 \text{ грн.}$$

Суттєвою перевагою цього методу ціноутворення є повне покриття фіксованих витрат та забезпечення цільового прибутку. Але неоднозначність класифікації витрат на постійні та змінні викликає сумніви в його досконалості та доцільності використання.

Таким чином, ринковий підхід до ціноутворення на освітні послуги робить явно недостатніми розрахунки ціни, що ґрунтуються на вузівській собівартості послуг і фіксованому розмірі прибутку. Визначальними чинниками стають витрати споживачів, вартість створення умов для освітнього процесу, компоненти індивідуального характеру, які доречно включати в поняття ціни освітніх послуг.

Оскільки найбільшу питому вагу (50%) у загальній структурі видатків освітянських закладів мають видатки на оплату праці, вважаємо за доцільне планувати їх з урахуванням забезпечення середніх посадових окладів науково-педагогічних працівників навчальних закладів III–IV рівнів акредитації у розмірі подвійної середньої заробітної плати працівників промисловості та розрахункової кількості професорсько-викладацького складу на основі нормативів співвідношення кількості студентів і викладачів за відповідними освітніми програмами, формами й видами навчання. Це дасть змогу встановлювати економічно обґрунтований розмір плати за навчання, збільшить фінансові надходження навчальних закладів та сприятиме досягненню соціальної ефективності – підвищенню заробітної плати професорсько-викладацького й іншого персоналу, зменшенню плинності кадрів.

IV. Висновки

Дослідження показали, що соціально-економічні перетворення, які відбуваються в нашій державі, формують необхідність реформування галузі освіти в напрямі створення системи, що відповідає б сучасним світовим зразкам. Головне завдання при цьому – оптимізація структури освітніх закладів, фінансових і кредитних джерел їхнього розвитку. Для виправлення ситуації, що склалася, політику в галузі освіти треба

формувати з огляду на вітчизняні традиції та соціально-економічну доцільність у напрямках: переходу від принципу утримання вищих освітніх закладів за рахунок державного бюджету до їх державної підтримки у можливих обсягах; розвитку системи державного замовлення на підготовку кадрів; удосконалення та поглиблення автономії освітніх закладів у галузі фінансів; забезпечення відповідності обсягів і структури підготовки кадрів потребам господарського комплексу держави; підготовки спеціалістів на рівні вимог роботодавців розвинутих країн; здійснення передачі низки науководослідних установ до складу провідних університетів з метою поліпшення матеріально-технічної бази навчального та наукового процесів.

Список використаної літератури

1. Бескид Й. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 103–106.
2. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : монографія / Т.М. Боголіб. – К. : Міленіум, 2006. – 506 с.
3. Буковинський В.С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту / В.С. Буковинський // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 74–83.
4. Євменькова К.М. Ціноутворення на освітні послуги в державних вузах / К.М. Євменькова // Наука й економіка – 2008. – № 1 (9). – С. 293–296.
5. Егоршин А.П. Менеджмент, маркетинг и экономика образования / [под ред. А.П. Егоршина]. – [2-е изд.]. – Н. Новгород НИМБ, 2008. – 687 с.
6. Каленюк І. Цінність освіти, як предмет економічного аналізу / І. Каленюк // Україна : аспекти праці. – 2000. – № 3. – С. 31–34.
7. Каленюк І.С. Економіка освіти : навч. посіб. / І.С. Каленюк. – К. : Знання України, 2005. – 316 с.
8. Інформаційно-аналітичні матеріали Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України щодо стану системи освіти України перед початком нового 2009–2010 навчального року [Електронний ресурс]. – Київ, 2009. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish>.
9. Becker G. Human capital: A Theory of Special References to Education / G. Becker. – New York National Bureau of Economic Researches, Columbia University Press. – [2nd ed.]. – 2008. – 79 p.

Фещенко Н.Н. Проблемы финансового обеспечения развития образования в Украине

В статье рассмотрены актуальные проблемы организации финансирования образования. Определены приоритетные подходы к организации финансового обеспечения данной отрасли, предложены концептуальные пути преобразований.

Ключевые слова: *государственный бюджет, расходы на образование, динамика расходов, поощрение частных инвестиций, система многоуровневых налоговых платежей, специальные фонды.*

Feshchenko N. The problems of financial guarantee education development in Ukraine

The modern problems of organization of education financing are examined in the article. Certainly priority approaches in relation to organization of the financial providing of education. The conceptual ways of transformations are proposed.

Key words: *the state budget, charges on education, dynamics of charges, attraction of private investments, the system of multi-level tax payments, special funds.*